

Türkiye sarmaldan nasıl çıkar?

Türkiye ekonomisinin büyüyen
lakin kalkındırmayan serüveni

Ekonomi Programı
Yayınları

Nisan 2022

Türkiye Ekonomisinin Büyüyen lakin Kalkındırmayan Serüveni

Türkiye’de ekonominin performansı, özellikle son 20 yıllık dönemde, “büyüme” parametresi ile açıklanmaya çalışılıyor.

Bu yaklaşım iki temel yanılgıya yol açıyor:

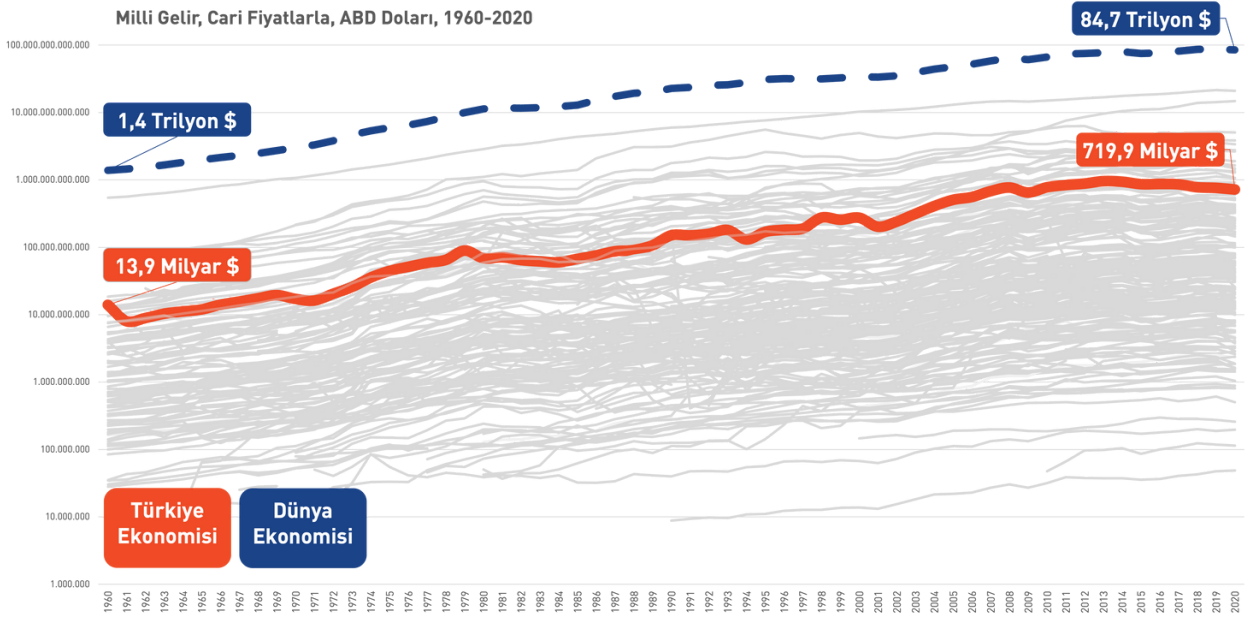
(i) Ülkemizde ekonomi, iç ve dış etmenler nedeniyle sekteye uğradığı dönemler hariç, hep büyüme yakalayabilmiş. Bu büyümenin dinamiklerine bakıldığında ise kalıcı olmayan, refaha dönüşmeyen ve uluslararası konumumuzu iyileştirmeyen bir yapı ile karşılaşılıyor.

(ii) Büyüme ile ölçülmeye çalışılan bir ekonomide, ekonominin sağlıklı ve istikrarlı gelişimini sağlayacak ortamın kurulması ve sürdürülebilmesi için gerekli alanlar ve çabalar da gölgede kalıyor.

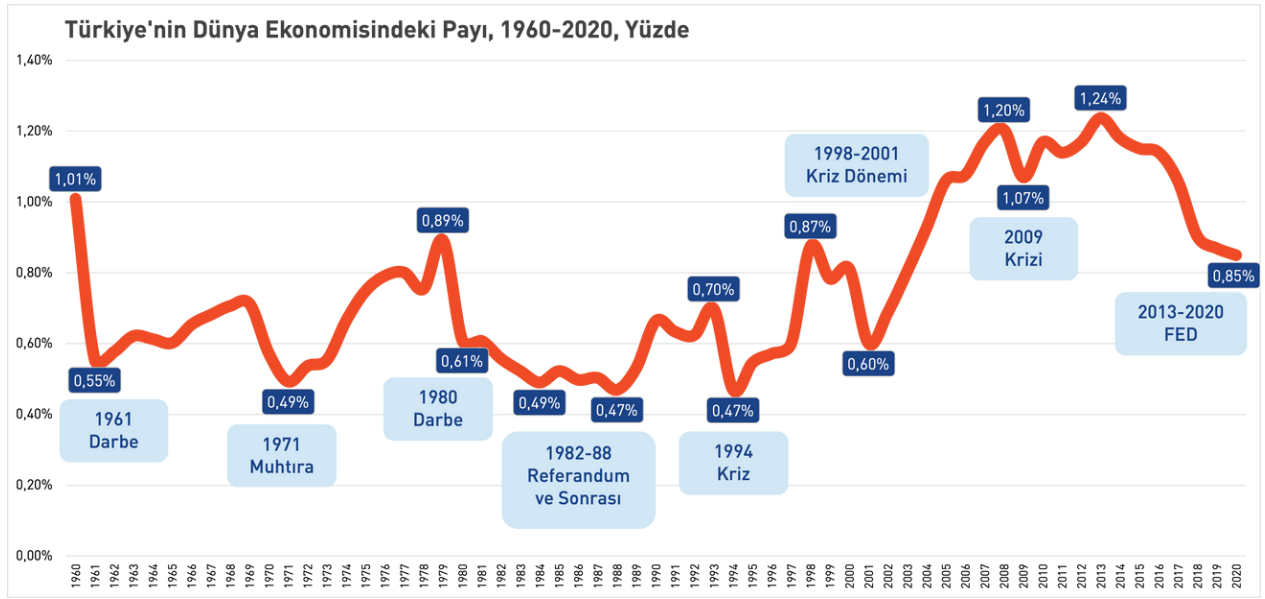
Türkiye 60 yılda milli gelirini 50 katına çıkarmayı başardı. Fakat dünya ekonomisi içindeki payı geriledi.

1960 – 2020 dönemine bakıldığında; gerçekten ciddi bir ekonomik büyüme meydana geldiği görülüyor (istisnaları olmakla birlikte, tüm orta vadeli dönemsel karşılaştırmalarda da bir büyüme hikayesi yazılabildiği aşikâr).

Aşağıdaki grafikte, Türkiye ekonomisinin 1960'tan 2020'ye milli gelirini 50 katına çıkarabildiği görülüyor. Ancak aynı grafik bize, dünya ekonomisinin daha hızlı büyüdüğünü ve 60 katına çıktığını gösteriyor. Başka bir deyişle Türkiye ekonomisinin dünya ekonomisi içindeki payının 1960'tan (%1,01) 2020'ye (%0,85) ciddi ölçüde gerilediğini görüyoruz.

Kaynak: Dünya Bankası, Dünya Kalkınma Göstergeleri, veri çekme tarihi: 15.02.2022

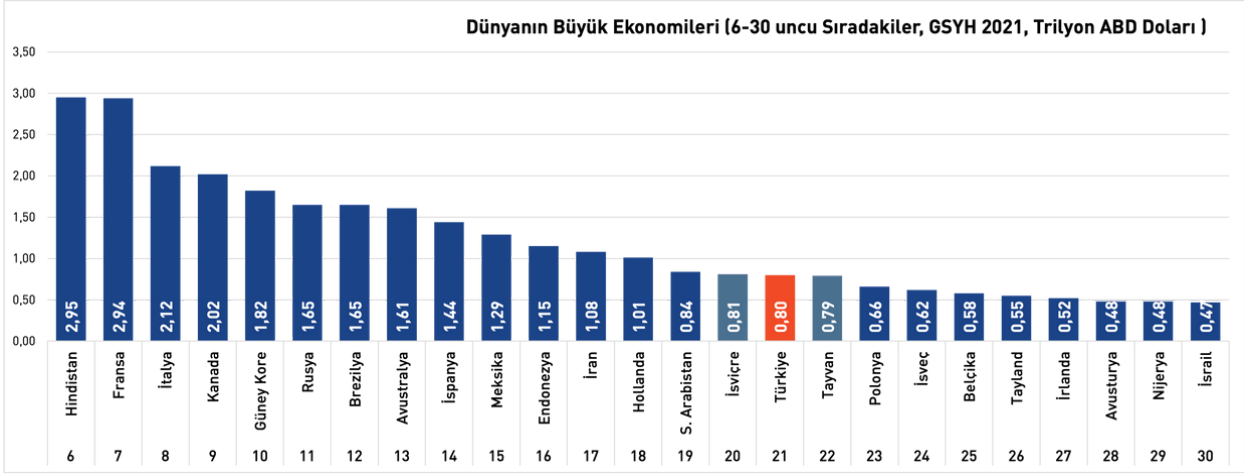

Kaynak: Dünya Bankası, Dünya Kalkınma Göstergeleri, veri çekme tarihi: 15.02.2022

2020'deki %0,85'lik pay Asya Krizinden önceki (1998) Türkiye'nin dünya ekonomisi içindeki payının (%0,87) da gerisinde bir seviyeye işaret ediyor.

Türkiye bahsi geçen 60 yıllık dönemde benzer ülkelere göre daha yavaş büyümüş, halkının refah seviyesi artmamış ve dünya ekonomisinden aldığı payı diğer ülkelere kaptırmış.

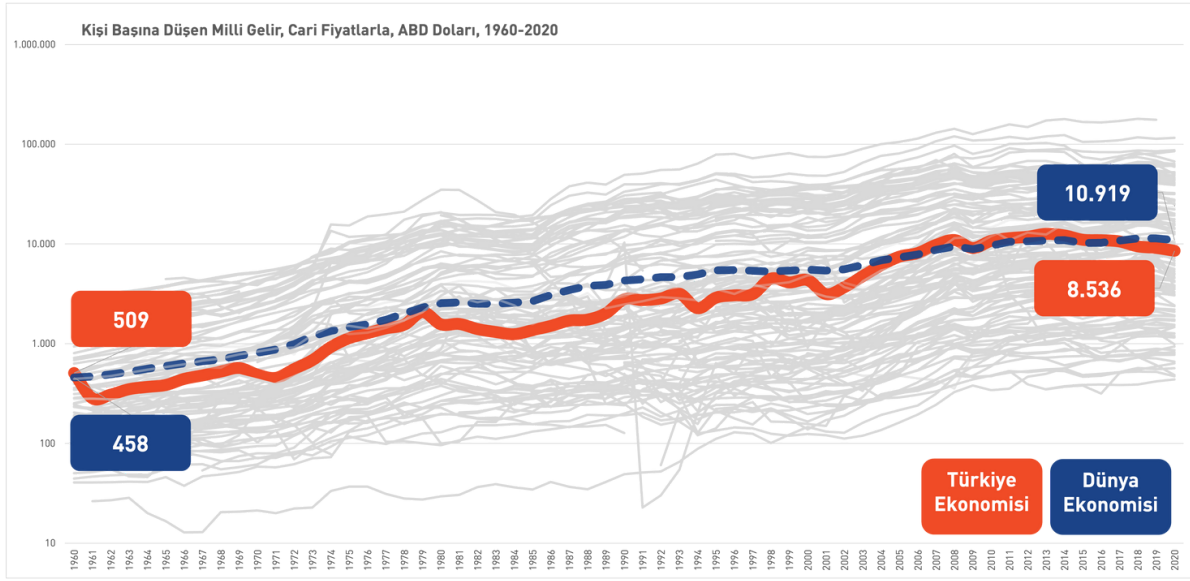
Ülke	Kat	1960 Milyon \$	2020 Milyon \$	1960 Pay (%)	2020 Pay (%)	Değişim
Türkiye	50 kat	13,995	719,955	1,01	0,85	↓
Dünya	60 kat	1,387,318	84,746,979			
Şili	61 kat	4,110	252,940	0,30	0,30	↑
Kolombiya	66 kat	4,031	2714,437	0,29	0,32	↑
Hindistan	71 kat	37,029	2,660,245	2,67	3,14	↑
Bangladeş	75 kat	4,275	323,057	0,31	0,38	↑
Meksika	81 kat	13,040	1,073,916	0,34	1,27	↑
Brezilya	83 kat	17,276	1,444,733	1,25	1,70	↑
Japonya	113 kat	44,307	5,057,759	3,19	5,97	↑
Endonezya	186 kat	5,667	1,058,423	0,41	1,25	↑
Çin	246 kat	59,716	14,722,730	4,30	17,37	↑
Güney Kore	413 kat	3,958	1,637,895	0,29	1,93	↑

Kaynak: Dünya Bankası, Dünya Kalkınma Göstergeleri, veri çekme tarihi: 15.02.2022

Netice olarak bu gerileme Türkiye'yi G20 liginden de düşürmüş bulunuyor. Türkiye 2021 itibariyle dünya genelinde, milli gelir sıralamasında 21.sırada yer alıyor.

Büyüme ile ölçülen ekonomi performansındaki görece gerilemenin yanı sıra, refah artırma konusunda da Türkiye'nin benzer ülkelere göre geride kaldığı görülüyor.

Kaynak: Dünya Bankası, Dünya Kalkınma Göstergeleri, veri çekme tarihi: 15.02.2022

1960 yılında dünya ortalamasının (458 dolar) üzerinde bir kişi başına düşen milli gelir seviyesine sahip olan Türkiye (509 dolar), 2020 yılında dünya ortalamasının oldukça altında bir seviyeye gerilemiş bulunuyor. Kişi başına milli gelir sıralamasında, 1990 yılında 46. ve 2003 yılında 53. olan Türkiye, 2020 yılında 78. sırada yer bulabiliyor. Bu iki parametrede 60 yılda meydana gelen mukayeseli gerileme bizi, Türkiye ekonomisinin ve halkın refahının büyüme hızının dünya ortalamasından daha yavaş olduğu sonucuna ulaştırıyor.

Bu gerilemenin sebebi ne?

Türkiye, benzer diğer ülkelere göre neyi eksik ve yanlış yapıyor ki, dünya ekonomisi içindeki payı da halkının refahı da geriliyor. Bu sorunun karşılığı ağırlıklı olarak seçilen "büyüme modeli"nde yatıyor. Bunun yanında, sorunların tespiti ve çözüm getirme süreçlerinde de önemli eksiklikler bulunuyor. Ekonomik meseleler ele alınırken şu 3 hususun dikkate alınması zaruret arz ediyor:

- Sorunlar makroekonomik dengesizliklerden ibaret değil: Makroekonomik dengesizliklerin temelinde (olumsuz siyasi katkılarının dışında), ekonomi yönetimini ilgilendiren tüm alanlardaki yapısal bozukluklar yatıyor. Bu yapısal bozukluklar ele alınmadan makroekonomik dengenin istikrarlı bir şekilde sağlanması, büyüme ve kalkınmaya imkân sağlaması mümkün görünmüyor.
- Ekonomik meseleler, sadece son 20 yılda ortaya çıkmış değil: Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana (siyasi dönüşümler, krizler, darbeler, savaşlar, terör, merkez ülkelerin kendileri ve çevre ülkeler için tercihleri gibi) farklı iç ve dış etmenler nedeniyle birçok dönüşüm girişimi sonuçsuz kalmış.
- Yapısal dönüşümler değil, kısmi iyileştirmelerle yol alınmış: Bugüne kadar ekonomide hep kısmi ve kısa süreli iyileştirmelerle yol alınmaya çalışılmış, çok yıllık ve köklü dönüşümler tercih edil(e)memiş. Özellikle krizlerden sonra uygulamaya sokulan istikrar paketleri, sadece kısa dönemde makroekonomik dengesizlikleri gidermeye yönelik olarak ele alınmış, bu istikrar paketlerinin daha sonra yapısal reformlarla desteklenmesi cihetine gidilmemiş.

Türkiye neyi eksik ya da yanlış yaptı?

- Türkiye bugüne kadar kaynaklarını doğru yönetme konusunda başarılı olamadı. Harcama politikasında verimlik ve etkinlik yaratacak uzun dönemli bir program uygulayamadı.
- 2000 – 21 döneminde Türkiye; 2,8 trilyon dolar vergi, 66 milyar dolar özelleştirme ve 252 milyar dolar dış borç olmak üzere 3 trilyon 127 milyar dolar gelir elde etmiş. Bu gelirin hangi alanlara ve ne şekilde harcandığı, Türkiye'nin dünyadaki yerini belirlemede önemli bir rol oynamış.
- Bu kaynaklar; üretime, üretkenliği artıracak alanlara, sanayi yapısının dönüşümüne, teknolojiye harcanmamış. Yüksek teknoloji ürünlerin imalat sanayi ihracatı içindeki payı %2-3 bandını aşamamış.
- Katma değer üretmeyen ve kalkınma ile sonuçlanmayan alanlarda büyüme modeli tercih edilmiş. Özellikle hem bütçe içi hem bütçe dışı kaynaklar (özellikle KÖİ modeliyle yapılan yatırımlar) inşaat sektörüne aktarılmış.

- Kaynaklar; güçlü bir eğitim sistemi ile becerilerin geliştirilmesi, ar-ge ve yenilik politikalarının göreceli artışı, liyakat sistemine dayalı kurumsal bir bürokrasinin ve hukukun üstünlüğünün sağlanması gibi toplam faktör verimliliğini artıracak alanlara yönlendirilmemiş.
- Küresel gelişmeleri de dikkate alan ve tamamen Türkiye'ye özgü bir ekonomik program tasarlanamamış. Böyle bir program için gerekli kurumsal ve yasal – idari altyapıyı kuramamış.
- Dönem dönem makro ekonomik dengesizlikleri düzeltecek adımlar atabilmiş ancak ihtiyaç duyduğu yapısal dönüşüm programlarına geçememiş.
- Kalkınma için gerekli yatırım ortamının sağlanmasını, bunun için gereken demokratik atılımları, ekonomiden bağımsız unsurlar gibi görmüş ve önceliklendirememiş.
- Dış sermayeye bağlı ve yoksullaştırıcı büyüme modelinden çıkamamış.
- Teknolojiye, fiziki altyapıya, insan kaynaklarına gerekli yatırımları zamanında ve yeterli seviyede yapamamış.
- Politika kararları alınırken; ilgili kesimlerle istişare etme, kamuoyu görüşü toplama, kararların yaratacağı öncül etki analizi, kararları besleyecek şekilde nitel ve nicel yeterliliği bulunan akademik - bilimsel destek, kararların uygulanması aşamasında net ve çakışmayan yetki ve görev dağılımı sağlama, bu kararlarla ve dünyadaki gelişmelerle uyumlu yetkin kurumsal yapılar oluşturma gibi kavramlar istenilen seviyede hayata geçirilememiş.
- Politika kararları alınırken; bu kararların görece iyi hazırlanan kalkınma planları, strateji belgeleri ve orta vadeli program gibi üst politika belgeleri ile uyumu ve devamlılığı sağlanamamış. Özellikle Plan – Program – Bütçe ilişkisi oldukça zayıflamış.
- Politika belgelerinden sorumlu olan kurumlar ve politika uygulayıcı kurumlar arasında koordinasyon kurulamamış ve uygulamaların politika belgeleriyle uyumlu olup olmadığı tam manasıyla izlenememiş ve denetlenememiş.
- Üst politika belgeleri arasında; başta fikri takip eksikliği olmak üzere ciddi uyumsuzluklar yaşanmış.
- Ekonominin tüm aktörleri için yol gösterici olması beklenen üst politika belgelerine olan güven sarsılmış ve hedeflere topyekûn ilerleme istek ve kabiliyeti azalmış.
- Plan – Program – Bütçe bağının tam kurulamamış olması nedeniyle; kamu kaynaklarının istenilen etkinlikte kullanılamaması ve plan hedeflerine ulaşılamaması durumu ortaya çıkmış, doğru alanlara gereken ölçüde yatırım yapılamamış.

Sürekli gerileyen ve uluslararası konumu zayıflayan Türkiye bu sarmaldan nasıl çıkabilir?

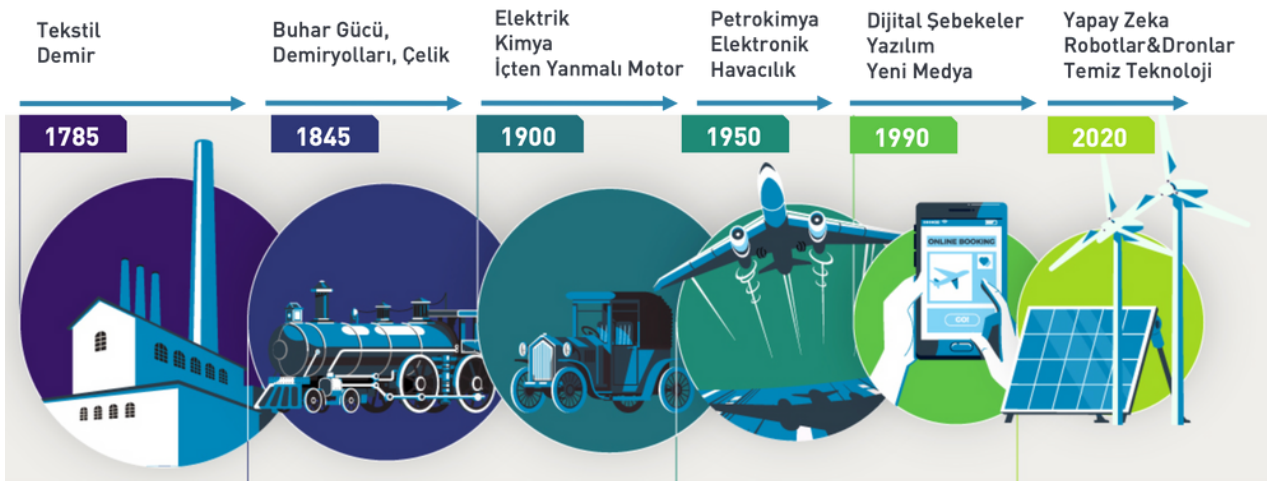
Türkiye'nin son 60 yıldır uluslararası işbölümü içindeki konumunda kayda değer bir değişim olmamasının temel sebebi, yoğunlaştığı sanayi kolları ve teknolojilerin hep geçmiş dönemlere ait olması olarak gösterilebilir.

Türkiye 60 yıldır ilk defa bir yenilik politikasını hem de nispeten uygun bir konjunktürde fırsata çevirebilme, ıskalamama imkanına sahip görünüyor.

Türkiye'nin bu sarmaldan çıkabilmek için, sanayide yapısal dönüşümü sağlayacak tutarlı ve uzun dönemli politikalar uygulayarak sanayi ve teknoloji yapısını, bugün gelişmekte ve yayılmakta olan dijital ve yeşil teknolojilere dönüştürmesi gerekiyor.

Yeşil ve dijital teknolojiler olarak tanımlanan günümüz yenilik politikalarını ekonominin tüm alanları ile uyumlaştırarak, refah artışı getiren bir büyüme ve adil bölüşüm modeline geçilmesi için ekonominin tüm kaynaklarının uzun dönemli bir program çerçevesinde harekete geçirilmesi gerekiyor.

Ekonomi yönetiminde, mevzuatta, bütçe yapma ve uygulama anlayışında, destekleme mekanizmasında, yatırımların planlanmasında, vergi sisteminde, veri politikalarında kapsamlı bir iyileşme sağlamaya yönelik olarak bir Ekonomik Reform Paketi hazırlanması gerekiyor.

Türkiye	1970-80'lerde	1990'larda	1990'lar ve 2000'lerin başında
	Tekstil	Makina Ulaştırma	Elektrik Elektronik

REFORM ENSTİTÜSÜ

Türkiye sarmaldan nasıl çıkar?

Türkiye ekonomisinin büyüyen lakin
kalkındırmayan serüveni

Ekonomi Programı
Yayınları

Nisan 2022